

Alle 3-vuotiaan lapsen osallisuuden tukeminen leikin avulla eteläsuomalaisessa päiväkodissa

Opinnäytetyö

LAB-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

2024

Ella Kontunen, Kiia Laakkonen, Siiri Narinen

Tiivistelmä

Tekijä(t)	Julkaisun laji	Valmistumisaika
Ella Kontunen Kiia Laakkonen Siiri Narinen	Opinnäytetyö, AMK	2024
	Sivumäärä	
	38	
Työn nimi		
Alle 3-vuotiaan lapsen osallisuuden tukeminen leikin avulla eteläsuomalaisessa päiväkodissa		
Tutkinto ja koulutusala		
Sosionomi (AMK)		
Toimeksiantajaorganisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja)		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyössämme toimme esille leikkejä, jotka tukevat alle kolmevuotiaan lapsen osallisuutta. Tuotimme opinnäytetyön pohjalta oppaan eteläsuomalaisen päiväkodin käyttöön. Työssämme tuodaan esille teorian tietoa, jolla perustelemme valitsemamme leikit. Halusimme korostaa alle kolmevuotiaan lapsen osallisuuden tukemista ja halusimme toteuttaa jotakin konkreettista. Oppaan halusimme olevan henkilöstölle apu pedagogisen toiminnan suunnittelussa leikin näkökulmasta.</p> <p>Lähdimme etsimään monipuolisesti eri kategorioihin soveltuvia leikkejä. Valitsimme kategorioiksi musiikkileikin, liikuntaleikin, roolileikin ja ulkoleikin. Koemme, että alle kolmevuotiaiden lasten osallisuuden tukeminen on tärkeää.</p> <p>Opinnäytetyössämme tulee myös esille varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja tavoitteet. Leikkimme pohjautuvat oppimisen osa-alueisiin. Lisäksi käsitelimme pedagogiikkaa ja osallisuutta käsitteinä.</p>		
Asiasanat		
Osallisuus, leikki, varhaiskasvatus, pedagogiikka		

Abstract

Author(s)	Type of Publication	Published
Ella Kontunen Kiia Laakkonen Siiri Narinen	Thesis, UAS	2024
	Number of Pages	
	38	
Title of Publication		
Supporting the participation of children under 3 years old through play in a Southern Finnish daycare		
Degree, Field of Study		
Bachelor of social services (UAS)		
Organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party)		
Abstract		
<p>In our thesis, we presented games that support the participation of children under the age of three. Based on our thesis, we produced a guide for use in a daycare center in southern Finland. The work includes theoretical information to justify the games we selected. We wanted to emphasize supporting the participation of children under three years old and wanted to implement something tangible. We wanted the guide to assist staff in planning pedagogical activities from the perspective of play.</p> <p>We sought a variety of games suitable for different categories. We chose categories such as music play, physical play, role play, and outdoor play. We believe that supporting the participation of children under three years old is important.</p> <p>Our thesis also addresses the fundamentals and objectives of early childhood education curriculum. Our games are based on areas of learning. Additionally, we discussed pedagogy and participation as concepts.</p>		
Keywords		
Participation, play, early childhood education, pedagogy		

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Tietoperustaa	2
2.1	Varhaiskasvatus	2
2.2	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja varhaiskasvatussuunnitelmat	2
2.3	Pedagogiikka	4
2.4	Leikki	4
2.5	Alle 3-vuotiaan lapsen ikäkausikehitys	5
2.6	Osallisuus	6
3	Opinnäytetyön toteuttaminen.....	8
3.1	Kuvaus toiminnallisesta opinnäytetyöstä sekä lineaarisesta mallista	8
3.2	Tavoitteen määrittely	8
3.3	Suunnittelu.....	8
3.4	Toteutus	8
3.5	Päätäminen ja arviointi.....	8
4	Oppaan leikit	10
4.1	Laululeikki: Pikku jänö nukkuu ja Bussilaulu.....	10
4.2	Liikuntaleikki: Puput porkkanavarkaisissa ja Ruutuun-hips!	11
4.3	Roolileikki: eläinlääkäri	12
4.4	Ulkoleikki: kuvaetsintä.....	13
5	Eettiset näkökohdat.....	15
6	Yhteenveto ja pohdinta.....	16
	Lähteet.....	18

Liite 1. Opas

Liite 2. Kuvakortit

1 Johdanto

Aiheemme opinnäytetyössä on alle kolmevuotiaan lapsen osallisuuden tukeminen pedagogisesti leikin avulla. Osallisuuden tukeminen on tärkeää varhaisesta lapsuudesta lähtien. Osallisuuden tukemisella pystymme ehkäisemään riskiä syrjäytymiselle. Syrjäytyminen voi alkaa jo varhaislapsuudesta.

Laadukkaassa varhaiskasvatuksessa pedagogiikka on läsnä kaikessa toiminnassa. Valitettavasti usein kuitenkin ajatellaan, että alle kolmevuotiaiden varhaiskasvatuksessa on kyse vain perustarpeista huolehtimisesta. Pienten lasten pedagogiikan merkitystä ei aina välttämättä tunnisteta. (Ahonen & Roos 2021.) Osallisuuden tulee olla arkipäiväinen toimintatapa, joka mahdollistaa lapselle yhteisöihin ja yhteiskuntaan kuulumisen tunteen. Päiväkoti on lapselle ensimmäisiä paikkoja, jossa lapsi saa ensimmäisiä osallisuuden kokemuksia. Lapsen tulee saada varhaiskasvatuksessa kokemuksia kuulluksi tulemisesta sekä vaikuttamisesta. Näiden kokemusten myötä lapsi kokee arvokkuuden tunnetta, joka vaikuttaa tulevaisuudessa myönteisesti. (Routi 2017, 13.)

Toteutamme opinnäytetyön yhteistyössä eteläsuomalaisen päiväkodin kanssa. Teemme päiväkodin kanssa opinnäytetyötä koskevan yhteistyösopimuksen. Opinnäytetyömme on toiminnallinen, jonka tuotoksena syntyy opas. Oppaassa on leikkejä, joilla voidaan tukea lasten osallisuutta. Opas tulee kasvattajien käyttöön siinä määrin, kun he itse kokevat sen tarpeelliseksi. Idea oppaaseen lähti meiltä itseltämme, jonka jälkeen rupesimme pohtimaan kenelle oppaan teemme. Päädyimme kyseiseen päiväkotiin, sillä päiväkotin oli meille entuudestaan tuttu ja päiväkoti lähti mielellään mukaan. Olemme tarvittaessa yhteydessä päiväkotiin, mutta lähtökohtanamme on tuottaa omaa ideaamme ja annamme heille valmiin tuotoksen kasvattajien työn tueksi. Emme pyydä palautetta oppaasta käytännössä, vaan pyydämme kasvattajilta palautetta ensivaikutelman perusteella. Pyydämme palautteen post-it lapuilla anonymisti, henkilöstö saa vapaasti kommentoida opastamme.

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä alle kolmevuotiaan lapsen osallisuutta varhaiskasvatuksessa leikkien kautta. Opas antaa varhaiskasvattajille vinkkejä pedagogiseen toimintaan leikin kautta. Opas sisältää valmiita leikki-ideoita, joissa on erityisesti huomioitu lapsen osallisuus. Leikit perustuvat varhaiskasvatussuunnitelmassa määriteltäviin oppimisen osa-alueisiin. Opinnäytetyömme on toiminnallinen, minkä takia opinnäytetyössä ei esitetä tutkimuskysymyksiä.

2 Tietoperustaa

2.1 Varhaiskasvatus

Lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoidon kokonaisuutta, jossa erityisesti painotetaan pedagogiikkaa, kutsutaan varhaiskasvatukseksi (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 2 §). Tavoitteena varhaiskasvatuksessa on lisätä lapsen oppimisen edellytyksiä, tukea elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti (Opetushallitus 2022, 9).

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu. Sen tehtävänä on tukea lasten huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Samalla varhaiskasvatuksessa edistetään lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistään syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa opituilla tiedoilla ja taidoilla. Varhaiskasvatus tukee myös lasten huoltajia kasvatuksessa. Tämän lisäksi varhaiskasvatus mahdollistaa lasten huoltajien osallistumisen työelämään tai opiskeluun. (Opetushallitus 2022, 16.)

Varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä tietovarannosta. Varhaiskasvatuksen toimintamuotoihin kuuluvat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1 §.)

Varhaiskasvatukseen on oikeutettuja ne lapset, jotka eivät ole vielä oppivelvollisuusiässä. Lisäksi oppivelvollisuusikäisillä lapsilla on oikeus varhaiskasvatukseen, jos olosuhteet sitä vaativat (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1 §). Kunnalta on mahdollista hakea laajennettua varhaiskasvatusta, jolloin lapsella on mahdollisuus olla varhaiskasvatuksessa koulun alkamiseen saakka.

Laissa on määritelty varhaiskasvatuksen tavoitteet. Tavoitteet ohjaavat toimintaa varhaiskasvatuksessa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 §.) Laissa määrätään varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta. Jokaisella kunnalla on velvollisuus järjestää varhaiskasvatusta. Jokaisella lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta omalla äidinkielellään, Suomessa se tarkoittaa sitä, että lapsella on oikeus suomen tai ruotsinkieliseen varhaiskasvatukseen. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 5 §, 8 §.)

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, joka on luotu varhaiskasvatuslain perusteella. Varhaiskasvatussuunnitelman

perusteiden mukaan laaditaan paikalliset ja lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. (Opetushallitus 2022, 9.)

Lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset ovat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana. Varhaiskasvatussuunnitelmia toteutetaan kolmessa tasossa: valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. (Opetushallitus 2022, 9.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tarkoituksena on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen toteuttamista, järjestämistä ja kehittämistä. Lisäksi se edistää ensiluokkaista ja yhdenvertaista varhaiskasvatusta kaikkialla Suomessa. Siinä määrätään varhaiskasvatuksen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, yhteistyöstä varhaiskasvatuksen järjestäjän, esimerkiksi kunnan, ja lasten huoltajien välillä, monialaisesta yhteistyöstä sekä sisällöstä, joka tulee lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. (Opetushallitus 2022, 10.)

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on varhaiskasvatuksen järjestäjien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta laatima ja hyväksymä varhaiskasvatussuunnitelma, joka määrittelee, tukee ja ohjaa varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Se on velvoittava ja sitä tulee jatkuvasti arvioida ja kehittää varhaiskasvattajan järjestäjän toimesta. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voivat tarkentaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisältöä, kuitenkin niin, ettei ne sulje pois lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä ollenkaan. (Opetushallitus 2022, 10–11.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle, sillä lapsella on varhaiskasvatuslaissa määritetty oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Tätä laatiessa on tärkeää, että laatija tuntee lapsen osaamisen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet sekä, että huoltajan ja henkilöstön näkemykset ja havainnot lapsen kehityksestä, oppimisesta ja niiden vaiheista sekä ryhmässä toimimisen taidot otetaan huomioon. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmaa tehdessä otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Sinne kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, miten sitä toteutetaan sekä arviointi tuen vaikuttavuudesta ja toteuttamisesta. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen lääkehoitosuunnitelma, mikäli sen sisältö on välttämätön varhaiskasvatuksen järjestämisessä. (Opetushallitus 2022, 12–13.)

2.3 Pedagogiikka

Pedagogiikka määritellään monitieteisenä suunnitelmallisena ja tavoitteellisena toimintana toteuttaakseen lasten oppimista ja edistääkseen hyvinvointia. Pedagogiikka perustuu erityisesti kasvatusta- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon. Sitä johdetaan ammatillisesti ja sitä toteuttaa ammattihenkilöstö. (Opetushallitus 2022, 24.)

Varhaiskasvatuksessa pedagogiikka näkyy toimintakulttuurissa ja oppimisympäristöissä sekä kokonaisuutena kasvatuksena, opetuksena ja hoitona. Pedagogiikan toteutumisen varhaiskasvatuksessa edellytyksenä on henkilöstön yhteistä ymmärtämistä lasten oppimisen ja hyvinvoinnin edistämistä sekä henkilöstön pedagogista asiantuntemusta. (Opetushallitus 2022, 24.)

Alle kolmevuotiailla lapsilla kokonaisvaltainen oppiminen linkittyy arjen kohtaamisiin ja toimintoihin. Iso osa alle kolmevuotiaiden lasten päivästä kuuluu perushoittoon ja toistuviin perustoimintoihin. Tämän vuoksi näiden hyödyntäminen oppimisessa on tärkeää. Alle kolmevuotias lapsi oppii jokaisesta arjen tilanteesta erilaisia tietoja ja taitoja. Alle kolmevuotiaiden lasten pedagogista toimintaa voidaan ajatella kokopäiväpedagogiikkana, sillä oppimista tapahtuu jatkuvasti. (Ahonen & Roos 2021.)

2.4 Leikki

Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää, kuinka suuri merkitys leikillä on lapselle sekä kuinka hyvät pedagogiset mahdollisuudet leikillä on hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseksi (Opetushallitus 2023a). Kasvattajien tulee tunnistaa tekijöitä, jotka ovat leikkiä rajoittavia ja lisätä leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä (Opetushallitus 2022, 33). Leikki motivoi lapsia ja leikin avulla lapset oppivat uusia taitoja ja luovat merkitystä itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvattajien tulee varmistaa, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua leikkeihin. (Opetushallitus 2023a.) Leikki saa näkyä ja kuulua pienten lasten elämässä (Opetushallitus 2022, 33).

Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla tulee olla leikin merkityksen syvällistä ymmärtämistä ja riittävää tietoutta leikin eri vaiheista, näin leikki saa ansaitsemansa aseman pienten lasten pedagogiikkaa. Pienille lapsille leikki on iso osa elämää ja leikkiä tapahtuu joka puolella. Leikki on pienen lapsen oppimisen väylä ja samalla leikki tuottaa mielihyvää lapselle. Leikki on pienelle lapselle ominainen tapa olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa eli se toimii lapsen itseilmaisun välineenä. Leikin avulla avautuu väylä tutustua lapseen aidosti, sillä lapset tuovat heidän leikkeihinsä omia mielenkiinnonkohteitaan, kokemuksiaan ja ihmetyksen aiheensa. Leikin avulla on mahdollista vahvistaa lapsen yhteisöllisyyden

tunnetta. (Ahonen 2021.) Leikin vaikutukset ovat hyvin monialaiset, sillä se vaikuttaa lähes kaikkeen lapsessa. Leikin avulla lapsen karkea- ja hienomotoriikka kehittyy, kehon hahmottuminen helpottuu ja leikkien avulla lapset oppivat erilaisia sääntöjä ja normeja. Leikillä on iso vaikutus lapsen mielikuvituksen, pettymysten hallinnan, luovuuden ja itsenäistymisen kehittymiseen. (Ahonen & Roos 2021)

Leikki tulee ymmärtää monialaisesti, sillä liian kapea-alaisessa ymmärtämisessä piilee vaara, että lapsi ymmärtää leikin olevan sallittua vain tietyssä paikassa tiettyinä aikoina, vaikka todellisuudessa leikki on läsnä joka paikassa ja koko ajan (Ahonen & Roos 2021).

Leikkiä on vaikea määritellä, sillä on hankalaa sulkea pois mikä lasketaan leikiksi ja mikä ei. On hankalaa sanoa, onko esimerkiksi puuhun kiipeäminen leikkiä vai ei. Lapsen leikkimisen taidot kehittyvät omaa tahtia. Leikkitaitojen kehittymiseen vaikuttaa esimerkiksi se onko lapselle muita sisaruksia. (Sääkslahti 2018.)

Leikkiä voi määritellä myös sen kautta, että lapsi haluaa tehdä jotakin, mikä ei todellisuudessa ole mahdollista. Esimerkiksi leikkien avulla lapsi voi asettua eri rooleihin, kuten prinsessan tai prinssin rooliin. Leikki lähtee aina lapsen sisäisestä halusta, lapsia voi ja pitää kannustaa leikkimään, mutta leikki on vapaaehtoista eikä lasta tule pakottaa siihen. (Ahonen & Roos 2021.)

2.5 Alle 3-vuotiaan lapsen ikäkausikehitys

Leikki kuuluu lapsen jokaiseen ikävaiheeseen ja on isossa roolissa lapsen elämässä. Kuten lapsen muut taidot myös leikkitaidot kehittyvät ikäkausien myötä. Alle yksivuotiaat lapset ilmaisevat ilmeillä ja eleillä tyytyväisyyttään ja halua leikkiin. Vanhemman tehtävä on opettaa vauvalle, milloin on aika leikille. Jos lapsi ilmaisee leikkikutsua yöllä, vanhemman ei tule tarttua tähän, vaan opettaa lapsi rauhoittumaan nukkumaan. Vuoden ikää lähestyessä lapsen leikit ovat yleensä esimerkiksi kurkistelu- ja taputusleikkejä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2024.)

Taaperon eli 1–3-vuotiaan lapsen leikit monipuolistuvat ja kiinnostus muita lapsia kohtaan kasvaa. Lapsen kyvyttömyys tunnistaa leikkien lujutta voi näyttäytyä rajuna leikkeinä. Lelujen jakaminen muiden lasten kanssa on vaikeaa ja taapero omii helposti leluja itselleen. Itsekeskeisyys on ikäkaudelle ominaista. (Korhonen 2021.) Taaperoikäinen lapsi ei ymmärrä syy-seuraussuhteita, jonka takia aikuisen pitää kertoa lapselle mikä on oikein ja mikä väärin. Vähitellen lapsen ymmärrys kehittyy ja lapsi kykenee huomioimaan muut leikkijät. Taaperoikäinen lapsi opettelee pelisääntöjä leikkien avulla ja yleensä leikki on vielä rinnakkaisleikkiä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023a.) Rinnakkaisleikissä lapsen leikin idea on oma, vaikka hän leikkii samassa tilassa ja samoilla leluilla toisen lapsen kanssa.

Leikit eivät ole vielä taaperoiässä pitkäkestoisia. Suosikkileluja ovat muun muassa palikat, pallot ja erilaiset perässä vedettävät lelut. Lapset ottavat mallia vanhemmiltaan ja muilta lapsilta. Lapset nauttivat muiden seurasta ja lapset haluavat osallistua vanhempien tekemiin askareisiin, kuten pyykkien levittämiseen. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus ja yhdessä tekeminen ovat lapsen kehitykselle tärkeitä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023a.)

Lähemmäs kolmea ikävuotta lapsen leikit monipuolistuvat entisestään ja mukaan tulee mielikuvitusta. Mielikuvituksen kasvaessa kuvittelu- ja roolileikit yleistyvät ja lapset jäljittelevät aikuisia ja kokeilee erilaisia rooleja, kuten satuhahmoja. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023b.)

2.6 Osallisuus

Osallisuus määritellään varhaiskasvatuksessa sekä esiopetuksessa siten, että lapsi on ryhmän ja yhteisön osa, jossa vuorovaikutusta tapahtuu (Opetushallitus 2023b). Lapsen osallistaminen ei tarkoita, että lapset päättävät, vaan lapset toiveet huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja arjessa (Lastenoikeudet.fi, 2018). Osallisuus lapsen omaan elämään vaikuttavissa asioissa on yksi lapsen oikeuksista. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustetaan oma-aloitteisuuteen. (Opetushallitus 2022, 29.)

Osallisuutta edistetään inklusiivisessa toimintakulttuurissa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon lisäksi kaikessa toiminnassa varhaiskasvatuksessa. Osallisuutta voidaan vahvistaa kohtaamalla lapsi sensitiivisesti. Näin lapsi kokee tulleen nähdyksi ja kuulluksi. Kun lapset ja huoltajat pääsevät osallistumaan toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, osallisuus vahvistuu. (Opetushallitus 2022, 34.)

Varhaiskasvatuksessa lapsen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapseen itseensä koskeviin asioihin on turvattava (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 §). Osallistumiseen on monia tapoja. Esimerkiksi osallistumattomuus on myös yksi tapa olla osallinen. Lapsella on oikeus päättää, haluaako hän osallistua johonkin leikkiin. Osallistumattomuuden takia lasta ei saa rangaista, vaan tulee kunnioittaa tämän päätöstä. Kasvattajana lapsen osallisuutta pystytään tukemaan, kun opitaan tunnistamaan, kuinka lapsi ilmaisee omaa tahtoaan. Lapsen vahvuuksien kautta voidaan tukea hänen osallisuuttaan. (Kähkönen 2018.)

Alle kolmevuotiaiden lasten osallisuus näkyy käytännössä lasten ystävystymisenä toisten kanssa sekä leikkien ja vuorovaikutuksen kehittymisenä. Ikätaso huomioiden lapsella on oikeus päättää omista asioistaan, kuten mitä haluaa leikkiä. Osallisuuden tukeminen pienestä pitäen on tärkeää, sillä sen kautta lapsi oppii ymmärtämään, että hänen mielipiteillensä on merkitystä ja hän on arvokas juuri sellaisena kuin on. Osallisuuden

tukemisen myötä lapsen rohkeus itseilmaisua kohtaan kasvaa ja lapsen itsetunto kohoaa. (Kähkönen 2018.)

Lapsen osallisuutta voidaan tukea vuorovaikutuksen, tunteiden sanottamisen ja havainnoinnin avulla. Saatavilla olevat välineet, kuten lelut, kirjat ja pelit tukevat lapsen osallisuutta, sillä silloin lapsi saa itse valita mitä hän haluaa tehdä. (Kähkönen 2018.)

3 Opinnäytetyön toteuttaminen

3.1 Kuvaus toiminnallisesta opinnäytetyöstä sekä lineaarisesta mallista

Opinnäytetyö on toiminnallinen, koska opinnäytetyön pohjalta syntyi opas eteläsuomalaiselle päiväkodille kasvattajien työn tueksi eikä opinnäytetyössä ole esitetty tutkimuskysymystä. Opinnäytetyö toteutettiin lineaarisen mallin mukaan (Salonen 2013, 15).

3.2 Tavoitteen määrittely

Tavoitteenamme oli tuottaa jotakin konkreettista päiväkodille. Tarkoituksena oli luoda opas, josta on hyötyä alle kolmevuotiaiden lasten pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Lisäksi halusimme tuottaa oppaan, joka tukee alle kolmevuotiaiden lasten osallisuutta. Halusimme korostaa osallisuutta leikin näkökulmasta. Lisäksi opas antaa varhaiskasvattajille vinkkejä pedagogisen toiminnan suunnitteluun juuri leikin näkökulmasta ja kuinka leikkien avulla voidaan lisätä alle kolmevuotiaiden lasten osallisuutta.

3.3 Suunnittelu

Opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa aloitimme tiedonhankinnan lähteistä, jotka koimme hyödylliseksi (Salonen 2013, 15). Suunnitteluvaiheen aikana ideoimme tulevaa opasta. Opinnäytetyön raportissa kerroimme, mitä leikkejä valitsimme valmiiseen oppaaseen ja perustelimme valintamme lähteisiin perustuen.

3.4 Toteutus

Toteutimme oppaan kirjoittamisen Canva-ohjelmalla, johon tuli kansilehti, sisällysluettelo, johdanto ja neljä leikkiä. Leikit ovat monipuolisia ja opas koostuu ohjatuista laululeikistä, liikuntaleikistä, roolileikistä ja ulkoleikistä. Leikkejä voi jatkojalostaa ikä- ja kehitystason mukaan lasten tarpeet huomioiden. Leikkejä voi soveltaa eri vuodenaikojen mukaan sisällä tai ulkona. Reflektoimme koko opinnäytetyöprosessin ajan omaa toimintaamme sekä vaiheiden ja kokonaisuuden onnistumista (Salonen ym. 2017, 52). Toteutusvaiheen aikana keräsimme myös teoritietoa, jotka tukevat valitsemiamme teemoja, kuten osallisuutta. Teoriatiedon avulla perustelimme valitsemamme leikit.

3.5 Päätäminen ja arviointi

Päätös vaiheessa annamme oppaan luettavaksi työyhteisölle ja pyydämme kasvattajilta lyhyen palautteen oppaasta post-it lapuilla ensivaikutelman perusteella. Palaute kerätään

anonyymisti ja palautteen antaminen on vapaaehtoista. Tulostamme työyhteisölle oppaasta kaksi kopiota käyttöön yhteisesti. Päättämme opinnäytetyön oppaan esittelyyn ja palautteen keruuseen. Emme tuo opinnäytetyössämme esille oppaasta tullutta palautetta. Oppaan kokeilu käytännössä päiväkodilla vie aikaa, jonka takia emme odota palautetta toteuttamastamme oppaasta, sillä muuten meidän valmistumisemme venyy.

4 Oppaan leikit

4.1 Laululeikki: Pikku jänö nukkuu ja Bussilaulu

Pikku jänö nukkuu -laululeikki on Siinan TaikaStudion lauluun perustuva leikki, jossa lapsen motoriset perustaidot kehittyvät monella eri osa-alueella. Laulusta on tehty video videopalvelu YouTubeen (Siina & Taikaradio -orkesteri 2019). Pikku jänö nukkuu -laululeikissä laulun sanat ohjaavat lasten toimintaa. Laulu alkaa sanoilla ”*Pikku jänö nukkuu, vaik on keskipäivä. Pitäisköhän meidän jänö herättää? Yy-kaa-koo, herää jo!*”, jonka aikana lapset makaavat maassa. Tästä laulu jatkuu sanoilla ”*Herätys, pikku jänö!*”, jonka aikana lapset nousevat ylös. Tämä osa toistuu laulussa jokaisessa säkeessä, ja on sama. Tämän jälkeen laulussa tulee erilaisia motorisia liikkeitä, kuten esimerkiksi ”*Pikku jänö heiluttaa korvia näin, korvia näin, korvia näin.*”, jolloin käsiä heilutellaan pään yläpuolella. Laulun sanat ohjaavat toimintaa, jonka lisäksi videota voi käyttää sanallisten ohjeiden tukena.

Bussilaulu on Fröbelin Palikoiden laulu, jonka mukaan voi leikkiä. Laulu löytyy videopalvelu YouTubesta, josta näkyy eri sanoihin kuuluvat liikkeet. (Fröbelin Palikat 2017). Esimerkiksi laulun sanoituksessa on säe, jossa lauletaan ”*Pyörät ne pyörivät ympäri, ympäri, ympäri*”, jonka aikana leikkijät voivat käsillä tehdä ympyrää. Laulussa tulee useampia säkeistöjä, joihin on monipuolisia liikkeitä, joilla saadaan lapsi osalliseksi.

Lapsen tasapaino- ja liikkumistaidot kehittyvät muun muassa heilumisella ja hyppimisellä. Myös paikallaan olon ja toiminnan vuorottelun taidot kehittyvät. (Mehtälä & Kulmala 2020.) Aikuisen ollessa mukana leikkimässä lasten kanssa, tukee se lapsien sitoutumista ja osallistumista leikkiin. Tällöin leikki on jatkuvaa ja moniulotteista. Mitä nuorempi lapsi on, ja mitä enemmän lapsia on leikissä, sitä enemmän aikuisen rooli korostuu. Aikuisen tehtävänä on tukea lasten keskinäistä vuorovaikutusta. (Ahonen & Roos 2021.) Jokainen lapsi voi osallistua laululeikkeihin omalla tavallaan, lapsen leikki perustuu hänen omiin taitoihinsa.

Ahonen ja Roos (2021) korostavat, että lapsen osallisuutta voi tukea vastaamalla lapsen leikin aloitteeseen. Lapsen aloittaessa itsenäisesti joko laulamaan tai leikkimään, on aikuisen napattava tästä kiinni ja ryhtyä leikkiin lapsen mukana. Lapsen rohkaiseminen ja kannustaminen on tärkeää osallisuuden tukemisessa.

Samojen laulujen toistuessa useasti ryhmässä, ne jäävät paremmin lasten muistiin. Kun laulut ovat tuttuja, lapset tekevät aloitteita laulaen tai leikkien yhä enemmän. Aikuisen huomattessa aloitteen ja vastattaessa siihen, lapsen osallisuus lisääntyy. Tällöin lapsi pääsee vaikuttamaan omalla toiminnallaan tilanteen kulkuun. (Ahonen & Roos 2021.) Valitsimme edellä mainitut laululeikit oppaaseen, sillä ne ovat yksinkertaiset. Niissä on

selkeät ohjeet ja liikkeet, jolloin ne tukevat lapsen osallisuutta paremmin ja ne ovat helppo oppia.

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten kielellisiä taitoja ja valmiuksia sekä kielellisen identiteetin kehittymistä. Kun kielelliset taidot kehittyvät, se avaa lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen. Kielen avulla lapsi toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Monipuolinen kieliympäristö varhaiskasvatuksessa tukee lapsen kielellistä kehitystä. (Opetushallitus 2022, 44–46.)

Yksin varhaiskasvatuksen tehtävistä on tukea tavoitteellisesti lasten musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä. Kun lasten kanssa tutustutaan kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin, se vahvistaa osaamista monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla. Musiikillisen ilmaisun tavoitteena varhaiskasvatuksessa on antaa lapsille musiikillisia kokemuksia ja vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhtautumista musiikkiin. Lasten kanssa lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukana. (Opetushallitus 2022, 46–47.)

4.2 Liikuntaleikki: Puput porkkanavarkaissa ja Ruutuun-hips!

Puput porkkanavarkaissa -leikissä lapset leikkivät pelissä pupuja ja keräävät porkkanoita pelloilta mahdollisimman nopeasti omaan pesäänsä. Pesänä voi toimia esimerkiksi vanne tai naruista tehty ympyrä. Porkkanoina voivat olla esimerkiksi hernepussit tai kartiot. Ennen pelin alkua porkkanat levitetään pelialueelle ja luvan saatua puput saavat lähteä pesästään keräämään porkkanoita. Peli loppuu, kun kaikki porkkanat on kerätty pelialueelta pesään. (Leikkipankki a.)

Peliin voi soveltaa tempuradan ominaisuuksia, lisäämällä pelialueelle tunnelin tai tasapainolautoja, joiden kautta mennään hakemaan porkkanoita. Jokaisen lapsen on tarkoitus hakea yksi porkkana kerrallaan. Peliä on mahdollista soveltaa ryhmälle ja tilalle sopivaksi, esimerkiksi mikäli ryhmässä on lapsia, jotka eivät osaa kävellä, voivat he osallistua leikkiin konttaamalla, jolloin lapsi voi liikuttaa kartoita ja hernepusseja työntämällä. Peliä voi pelata sekä ulkona että sisällä.

Lapsia voi osallistaa jo pelin valmistelussa. Lapset voivat esimerkiksi järjestellä hernepusseja tai kartioita pelialueelle. Erilaisilla välineillä on mahdollista saada liikuntaleikistä lasten ikä- ja kehitystason mukainen.

Ruutuun-hips! -leikissä tarvitaan erilaisia kuvia, jotka voivat olla eläimiä, värejä tai muotoja, jotka voidaan esimerkiksi ripustaa seinille tai laittaa lattialle. Aikuinen toimii pelissä ohjaajana, joka kertoo lapsille, mihin ruutuun lapset menevät sanomalla ”ruutuun koira, hips!”, jolloin lapset etsivät ruudun, jossa on koiran kuva ja menevät sen luokse. Myös lapset voivat toimia ohjaajan roolissa halutessaan. Leikkiä voi muokata tekemällä erilaisia ruutuja ja lapset voi osallistaa tähän mukaan tekemällä ruudut esimerkiksi värityskuvista. Leikki mahdollistaa myös sanojen ja niiden merkityksen oppimista, kuten värien. (Leikkipankki b.)

Liikuntaleikkien avulla lasten motoriset perustaidot, kuten kävely ja juokseminen kehittyvät (Sääkslahti 2018). Kun lapsi oppii liikkumaan omatoimisesti paikasta toiseen, osallisuus kasvaa. Liikkumisen ansiosta lapsi pystyy itse päättämään esimerkiksi leikkipaikan ja osallistumaan erilaisiin leikkeihin aktiivisemmin. Yhdessä tekeminen tukee lasten osallisuutta, joten on tärkeää, että kasvattaja heittäytyy leikkeihin mukaan ja näyttää omalla toiminnallaan esimerkkiä lapsille (Remes 2020).

1–2-vuotias kävelemään oppinut lapsi on saanut kätensä vapaaksi ja voi käyttää niitä erilaisten esineiden ja välineiden liikuttamiseen ja siirtämiseen. Tämän vuoksi lapset tykkäävät lelujen ja esineiden työntämisestä, vetämisestä, heittämisestä tai keräämisestä ja kasaamisesta. (Sääkslahti 2018.) Esimerkiksi Puput porkkanavarkaissa -leikissä lapset pääsevät siirtämään ”porkkanoita” paikasta toiseen. Leikissä on myös mahdollisuus heittää ”porkkanat” pesään, jolloin leikissä voi kehittää myös heittämisen taitoa. Lisäämällä molempiin leikkeihin erilaisia elementtejä lapset pääsevät harjoittelemaan useita motorisia taitoja. Motoristen taitojen kehittyminen tukee lapsen terveyden, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn kehittymiseen. Motoristen taitojen kehittämisellä on kokonaisvaltainen vaikutus, jonka takia niiden kehittymistä on tärkeä tukea varhaiskasvatuksessa. Leikit ja pelit ovat oiva keino kehittää lapsen motorisia taitoja, sillä lapset innostuvat helposti erilaisista leikeistä ja peleistä ja taitojen kehittyminen tapahtuu huomaamattomasti. (Remes 2020.)

Terveelliset, turvalliset ja liikunnalliset elämäntavat ovat keskiössä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona. Tämän lisäksi pitkäkestoista istumista tulee välttää. (Opetushallitus 2022, 90.)

4.3 Roolileikki: eläinlääkäri

Roolileikki toteutetaan aikuisen ohjaamana. Välineiksi tähän roolileikkiin tarvitaan pehmoleluja ja lääkärin tarvikkeet. Leikin alussa lapsille jaetaan roolit. Rooleja voivat olla esimerkiksi eläinlääkäri tai lemmikin omistaja. Rooleja voi halutessaan keksiä enemmän.

Roolileikki voi eläinlääkärileikin sijasta olla jokin muu leikki, johon pystyy keksimään roolit kaikille lapsille.

Roolileikissä leluilla tai lapsella itsellään on jokin rooli leikin aikana, mikä edistää leikin jatkuvuutta. Roolileikkiin kuuluu esittämisen lisäksi myös jokin motiivi ja leikissä on aina juoni, jonka mukaan leikki etenee. Roolileikkien esiintyvyys on hyvin vähäistä alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Roolileikkiä esiintyy päiväkotipäivän aikana leikityistä leikeistä ainoastaan 6,9 %, mutta roolileikkien avulla syntyy paljon oppimisprosesseja. Muihin leikkeihin verrattuna roolileikin aikana syntyi jopa 24,8 % lasten syvimmistä oppimisprosesseista. Roolileikit ovat pienen lapsen kehityksen näkökulmasta merkittäviä (Leikkipäivä.fi).

Roolileikissä lapsen mielikuviutus on suuressa roolissa. Roolileikit kehittävät lapsen ajattelua sekä roolileikkien avulla lapsen kyky säädellä ja kehittää itselleen tärkeitä asioita. Roolileikin avulla lapsen kyky antaa mielikuvilleen uusia kohteita ja näille kohteille sisäinen elämä harjaantuu. Roolileikkien avulla lapsen omien tarpeiden ja vaikeuksien käsitteleminen kehittyy. (Leikkipäivä.fi.)

Pienten lasten kanssa aikuinen voi jakaa roolit lapsille ja ohjata lapsia leikkiin. Pienet lapset tarvitsevat roolileikissä aikuisen tukea, sillä alle kolmevuotiaalla keskiössä on vielä esineisiin perustuvat leikit. Roolileikkejä voi kuitenkin jo pientenkin lasten kanssa harjoitella, aikuisella on tärkeä rooli roolileikin harjoittelussa.

4.4 Ulkoleikki: kuvaetsintä

Lasten on tarkoitus etsiä piha-alueelle piilotettuja eläinaiheisia kuvakortteja. Kun aikuinen antaa luvan, lapset saavat lähteä etsimään kortteja. Kortin löydettyä lapsi tuo sen aikuiselle. Koska leikki on suunniteltu ulkona toteutettavaksi, kannattaa kuvakortit laminoida. Kuvanetsintä leikkiä voi soveltaa esimerkiksi metsäretkien yhteydessä. Kuvakortteja voi sijoittaa eri tasoihin, esimerkiksi pienen kannon päälle, jolloin lapset kiipeävät hakemaan sitä. Kuvakorttien paikoilla voi määritellä leikin haastavuutta sijoittamalla niitä helppoihin tai vaikeisiin paikkoihin. Kuvakortteja on 13. Leikissä ei ole pakko käyttää kaikkia kortteja, vaan aikuinen voi valita niistä sopivan määrän. Leikkiä voi leikkiä useasti ja kuvien vaihtelulla voidaan säilyttää lasten mielenkiinto. Kuvakortit ovat liitteessä 2. Tämän leikin olemme kehittäneet itse.

Nykyisin lapset viettävät paljon aikaa sisätiloissa ja erilaisten ruutujen äärellä. Ulkona leikkiminen on lapsille tärkeää ja siitä on monia hyötyjä, niin fyysiselle kuin psyykkiselle terveydelle. Ulkoleikit ja ulkoilu mahdollistavat erilaisten motoristen taitojen kehittymisen ja hyvän ympäristön monipuoliselle liikkumiselle (Ahonen & Roos 2021). Ulkoleikit kehittävät

lasten kehon hallintaa, sillä lapset liikkuvat monipuolisissa ja eri tasoisissa maastoissa ulkona. Epätasainen maasto vaatii enemmän hyvää tasapainoa sekä lihasten voimankäyttöä, kun tasainen pinta. Kiville, mättäille ja kantojen päälle kiipeäminen, niiltä alas hyppääminen tai kapuaminen ja maahan tippuneiden käpyjen heittäminen mahdollisimman kauas edellyttävät kehon suurien lihasten yhteistyötä ja samalla kehittävät niitä sekä niiden yhteistyötä. (Sääkslahti 2018.)

Kuvanetsinnässä lapset saavat olla osallisena koko leikin ajan, sillä lapset saavat etsiä kuvia itsenäisesti. Pienimpien lasten kanssa aikuinen voi auttaa kuvien etsimisessä ja kulkea vaikka käsikädessä lapsen kanssa. Vaikka aikuinen on kädestä pitäen auttamassa lasta, toteutuu lapsen osallisuus, sillä hän pääsee oman ikätasonsa mukaisesti osallistumaan tekemiseen.

Kuvanetsintä tukee lapsen monilukutaitoa, sillä kuvien tulkitseminen on yksi monilukutaidon ominaispiirre. Varhaiskasvatuksessa tulee tukea lapsen monilukutaitoa, koska sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaitoon sisältyy erilaisia lukutaitoa, kuten kuvanlukutaito. (Opetushallitus 2022, 28.)

Varhaiskasvatus antaa lapsille valmiuksia havainnoida ja ymmärtää ympäristöään. Varhaiskasvatukseen sisältyy ympäristökasvatusta, jonka avulla ohjataan lapsia tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja ulkoilualueilla. Lapsen ympäristösuhde vahvistuu, kun lapsi saa myönteisiä kokemuksia luonnossa toimiessa. (Opetushallitus 2022, 50).

5 Eettiset näkökohdat

Noudatimme koko opinnäytetyönprosessin ajan ammattikorkeakoulujen opinnäytetyön eettisiä suosituksia. Noudatimme myös opinnäytetyöhön sovellettavia lainsäädäntöjä, kuten tietosuojaan liittyvää lainsäädäntöä. Opinnäytetyössämme emme käsitelleet henkilötietoja lainkaan eikä opinnäytetyömme kohdistu ihmisten tutkintaan. Valmis opinnäytetyö julkaistiin julkisesti. (Arene 2020.) Teimme eteläsuomalaisen päiväkodin kanssa yhteistyösopimuksen, tietosuojalomaketta ei tarvinnut laatia opinnäytetyön luonteen vuoksi.

Opinnäytetyön suunnitelma ja opinnäytetyö tarkistettiin Turnitin -tarkastuksessa ja julkaistiin Theseuksessa (eLAB.) Lähdeviittaukset ja lainaukset tehtiin LAB ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ohjeiden mukaisesti. Opinnäytetyön lähteet perustuvat jo tutkittuun tietoon. Aiheeseen perehdyttiin laajasti eri lähteiden avulla ja näin varmistettiin, että tietoperusta on kattava.

Olemme olleet yhteydessä sähköpostitse Siina Hirvoseen, Fröbelin Palikoihin ja leikkipankin yhteyshenkilöön, joka toimii myös leikkipankin kehittämispäällikkönä, tekijänoikeuksien vuoksi. Olemme saaneet heiltä luvat käyttää opinnäytetyössämme esiintyviä kappaleita ja leikkejä.

6 Yhteenveto ja pohdinta

Kaikilla lapsilla on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Tämän lisäksi jokaisella lapsella on oikeus leikkiä ja oppia leikkien. Varhaiskasvatuksessa edistetään yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsella pitää tarjota mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja. Tähän ei saa vaikuttaa lapsen sukupuoli, syntyperä, kulttuuritausta tai muut henkilöön liittyvät syyt. (Opetushallitus 2022, 23.)

Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Varhaiskasvatuksikäiselle lapselle leikki on merkityksellistä oppimisen kannalta. Leikki on lasta motivoivaa ja se tuottaa iloa. Leikin avulla lapset oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa on merkityksellistä ymmärtää leikin itseisarvo lapselle, leikin pedagoginen merkitys oppimisessa ja lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa. (Opetushallitus 2022, 24.)

Kaikki valitsemamme leikit pohjautuvat varhaiskasvatussuunnitelmassa laadittuihin laaja-alaisen osaamisen osa-alueisiin. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet ovat ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito, digitaalinen osaaminen ja osallistuminen ja vaikuttaminen (Opetushallitus 2022, 26).

Yksin varhaiskasvatuksen keskeisistä tehtävistä on antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia leikkiä erilaisia leikkejä (Opetushallitus 2022, 42). Tuottamassamme oppaassa on tuotu esille monipuolisesti erilaisia leikkejä eri kategorioista. Tämä tukee varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa luotuja toimintatapoja.

Oppaan kaikissa leikeissä minä ja meidän yhteisömme oppimisalue on suuressa roolissa. Koska kaikki valitsemamme leikit ovat yhdessä toteutettavia ja leikeissä tuetaan yhdessä tekemistä ja vuorovaikutustaitoja. Varhaiskasvatuksen toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi musiikkia, leikkiä, draamaa ja erilaisia mediasisältöjä (Opetushallitus 2022, 48).

Leikkejä valitessa, ajatuksemme oli valita leikit, joita pystyy soveltamaan helposti lapsiryhmälle sopivaksi. Kyseisiä leikkejä on mahdollisuus myös toteuttaa erilaisissa ympäristöissä. Pyrkimys oli keksiä eri kategorioihin meneviä leikkejä, sillä kaikki leikit eivät välttämättä toimi joka lapsiryhmässä. Halusimme myös valita joihinkin kategorioihin kaksi leikkiä, jotta aikuisilla mahdollisuus valita omalle ryhmälleen sopiva leikki.

Mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa, hänen osallisuutensa lisääntyy, sillä silloin lapsi on kykenevä itse keksimään oman roolin ja leikin juonen. Keskiössä on lapsen mielikuvituksellinen maailma. Kun tuetaan lasten monipuolisia leikkitaitoja ja rikastutetaan leikkiä, lapsen osallisuus kasvaa. Roolileikit mahdollistavat esimerkiksi erilaisten ammattien ja niiden työtehtävien harjoittamisen.

Keskeistä kaikissa leikeissä on, että huomioidaan lapsen ikä- ja kehitystaso sekä tuetaan osallisuutta sen mukaisesti. Esimerkiksi kuvanetsintä leikissä kuvakortin löydettyäessä, voidaan yhdessä harjoitella eläinten nimeämistä ja pohtia, miten kyseinen eläin äänтелеe.

Lähteet

Ahonen, L. & Roos, P. 2021. Untuvikot. Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 24.9.2023. LAB Primo.

Arene ry 2019. Ammattikorkeakoulujen eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 24.9.2023. Saatavissa <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Elab. Opinnäytetyö AMK. Opinnäytetyöprosessi. Viitattu 26.9.2023. Saatavissa <https://elab.lab.fi/fi/opintojen-suorittaminen/opinnaytetyo/opinnaytetyo-amk>

Fröbelin Palikat 2017. Fröbelin Palikat – Bussilaulu. YouTube-video. Viitattu 25.2.2024. Saatavissa <https://www.youtube.com/watch?v=7QLVvt7N-bE>

Korhonen, L. 2021. Kasvu ja kehitys eri-ikäkausina. Duodecim Terveyskirjasto. Viitattu 13.2.2024. Saatavissa <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018>

Kähkönen, S. 2018. Pienenkin lapsen osallisuuteen tulee panostaa: ”Lapsi oppii, että hänen mielipiteellään on merkitystä ja että saa olla oma tahto”. Hoitoalan ammattilaisten verkkolehti Super. Viitattu 13.2.2024. Saatavissa <https://www.superlehti.fi/tyoelama/ammattissa/pienenkin-lapsen-osallisuuteen-tulee-panostaa-lapsi-oppii-etta-hanen-mielipiteillaan-on-merkitysta-ja-etta-saa-olla-oma-tahto/>

Lapsenoikeudet.fi. 2018. Mitä on osallisuus? YouTube-video. Viitattu 10.1.2024. Saatavissa https://www.youtube.com/watch?v=Fob5rouL_hE

Leikki pankki a. Puput porkkanavarkaissa. Viitattu 10.1.2024. Saatavissa. <https://leikki pankki.fi/Leikit/Tiedot/937>

Leikki pankki b. Ruutuun-Hips! Viitattu 5.3.2024. Saatavissa <https://leikki pankki.fi/Leikit/Tiedot/1016>

Leikkipäivä.fi. 1–3-vuotiaiden lasten esineleikit, roolileikit ja sääntöleikit. Viitattu 10.3.2024. Saatavissa <https://leikkipaiva.fi/wp-content/uploads/1%E2%88%923-vuotiaiden-lasten-esineleikit-roolileikit-ja-saantoleikit.pdf>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023a. 1–2-vuotiaan sosiaalinen kehitys. Viitattu 13.2.2024. Saatavissa <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/1-2-v/1-2-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023b. 2–3-vuotiaan sosiaalinen kehitys. Viitattu 13.2.2024. Saatavissa <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/2-3-v/2-3-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2024. Vauvan sosiaalinen kehitys. Viitattu 13.2.2024. Saatavissa <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/0-1-v/vauvan-sosiaalinen-kehitys/>

Mehtälä, A & Kulmala, J. Tutkittua tietoa pienten lasten liikkumisesta. 2020. Liikkuva varhaiskasvatus. YouTube-video. Viitattu 7.1.2024. Saatavissa <https://www.youtube.com/watch?v=Xpf4GO27jSo>

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatuksensuunnitelman perusteet 2022. Viitattu 25.9.2023. Saatavissa https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf

Opetushallitus. 2023a. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pähkinänkuoressa. Viitattu 25.9.2023 Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-pahkinankuoressa>

Opetushallitus 2023b. Lasten osallisuus. Viitattu 25.9.2023. Saatavissa <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/lasten-osallisuus>

Remes, S. 2020. Lasten fyysinen aktiivisuus ja osallisuus sen suunnitteluun. Hämeen ammattikorkeakoulu. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Viitattu 5.3.2024. Saatavissa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/347166/Opinnäytetyö_Remes2020.pdf?sequence=2

Routi, M. 2017. Lasten osallisuuden haasteet varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu YAMK. Viitattu 25.9.2023. Saatavissa <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139019/Lasten%20osallisuuden%20haasteet%20varhaiskasvatuksen%20toimintakulttuurissa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Salonen K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun Puheenvuoroja 72. Turun ammattikorkeakoulu. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, Tampere. Viitattu 24.9.2023. Saatavissa <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun

oppimateriaaleja 108. Turun ammattikorkeakoulu. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, Tampere. Viitattu 26.9.2023. Saatavissa

<https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

Siina & Taikaradio -orkesteri 2019. Siinan TaikaStudio, 20. Pikku jänö nukkuu (20/22).

Youtube. Viitattu 7.1.2024. Saatavissa <https://www.youtube.com/watch?v=dKeTKpe9gCQ>

Sääkslahti, A. 2018. Liikunta varhaiskasvatuksessa. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 5.3.2024. LAB Primo.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Viitattu 25.9.2023. Saatavissa

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

LIITE 1. Opas

Johdanto

Olemme Ella, Kiia ja Siiri, varhaiskasvatuksen sosionomiopiskelijoita LAB-ammattikorkeakoulusta. Toteutimme opinnäytetyömme yhteistyössä päiväkodin kanssa ja kokosimme varhaiskasvattajille oppaan alle 3-vuotiaan lapsen osallisuuden tukemisesta pedagogisesti leikin avulla. Oppaaseen keräsimme leikkejä viidestä eri kategoriasta, joita kasvattajat voivat hyödyntää toiminnassaan.

Laadukkaassa varhaiskasvatuksessa pedagogiikka on läsnä kaikessa toiminnassa. Valitettavasti usein kuitenkin ajatellaan, että pienten lasten varhaiskasvatuksessa on kyse vain perustarpeista huolehtimisesta. Pienten lasten pedagogiikan merkitystä ei aina välttämättä tunnisteta. (Ahonen & Roos 2021.) Osallisuuden tulee olla arkipäiväinen toimintatapa, joka mahdollistaa lapselle yhteisöihin ja yhteiskuntaan kuulumisen tunteen. Päiväkoti on lapselle ensimmäisiä paikkoja, jossa lapsi saa ensimmäisiä osallisuuden kokemuksia. Lapsen tulee saada varhaiskasvatuksessa kokemuksia kuulluksi tulemisesta sekä vaikuttamisesta. Näiden kokemusten myötä lapsi kokee arvokkuuden tunnetta, joka vaikuttaa tulevaisuudessa myönteisesti. (Routi 2017, 13.)

Pikkujänö nukkuu

Pikku jänö nukkuu -laululeikissä laulun sanat ohjaavat lasten toimintaa. Laulu alkaa sanoilla ”Pikku jänö nukkuu, vaik on keskipäivä. Pitäisköhän meidän jänö herättää? Yy-kaa-ko, herää jo!”, jonka aikana lapset makaavat maassa. Tästä laulu jatkuu sanoilla ”Herätys, pikku jänö!”, jonka aikana lapset nousevat ylös. Tämä osa toistuu laulussa jokaisessa säkeessä, ja on sama. Tämän jälkeen laulussa tulee erilaisia motorisia liikkeitä, kuten esimerkiksi ”Pikku jänö heiluttaa korvia näin, korvia näin, korvia näin.”, jolloin käsiä heilutellaan pään yläpuolella. Laulun sanat ohjaavat toimintaa, jonka lisäksi videota voi käyttää sanallisten ohjeiden tukena.

LAULULEIKKI

Pikku jänö nukkuu -laululeikki on Siinan TaikaStudio lauluun perustuva leikki, jossa lapsen motoriset perustaidot kehittyvät monella eri osa-alueella. Laulusta on tehty video videopalvelu YouTubeen (Siina & Taikaradio -orkesteri 2019).

LAULULEIKKI

Bussilaulu

Bussilaulu on Fröbelin Palikoiden laulu, jonka mukaan voi leikkiä. Laulu löytyy videopalvelu YouTubesta, josta näkyy eri sanoihin kuuluvat liikkeet. (Fröbelin Palikat 2017). Esimerkiksi laulun sanoituksessa on säe, jossa lauletaan ”Pyörät ne pyörivät ympäri, ympäri, ympäri”, jonka aikana leikkijät voivat käsillä tehdä ympyrää. Laulussa tulee useampia säkeistöjä, joihin on monipuolisia liikkeitä, joilla saadaan lapsi osalliseksi.

TEORIAA

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten kielellisiä taitoja ja valmiuksia sekä kielellisen identiteetin kehittymistä. Kun kielelliset taidot kehittyvät, se avaa lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen. Kielen avulla lapsi toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Monipuolinen kieliympäristö varhaiskasvatuksessa tukee lapsen kielellistä kehitystä. (Opetushallitus 2022, 44–46.)

Yksin varhaiskasvatuksen tehtävistä on tukea tavoitteellisesti lasten musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä. Kun lasten kanssa tutustutaan kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin, se vahvistaa osaamista monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osaluilla. Musiikillisen ilmaisun tavoitteena varhaiskasvatuksessa on antaa lapsille musiikillisia kokemuksia ja vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhtautumista musiikkiin. Lasten kanssa lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukana. (Opetushallitus 2022, 46–47.)

Aikuisen ollessa mukana leikkimässä lasten kanssa, tukee se lapsien sitoutumista ja osallistumista leikkiin.

Tällöin leikki on jatkuvaa ja moniulotteista. Lapsen osallisuutta voi tukea vastaamalla lapsen leikin aloitteeseen. Lapsen aloittaessa itsenäisesti joko laulamaan tai leikkimään, on aikuisen napattava tästä kiinni ja ryhtyä leikkiin lapsen mukana. Lapsen rohkaiseminen ja kannustaminen on tärkeää osallisuuden tukemisessa. (Ahonen & Roos 2021.)

LIIKUNTALEIKKI

Puput porkkanavarkaissa

Puput porkkanavarkaissa -leikissä lapset leikkivät pelissä pupuja ja keräävät porkkanoita pellolta mahdollisimman nopeasti omaan pesäänsä. Pesänä voi toimia esimerkiksi vanne tai naruista tehty ympyrä. Porkkanoina voivat olla esimerkiksi hernepusseja tai kartiot. Ennen pelin alkua porkkanat levitetään pelialueelle ja luvan saatua puput saavat lähteä pesästään keräämään porkkanoita. Peli loppuu, kun kaikki porkkanat on kerätty pelialueelta pesään. (Leikkipankki a.)

Peliin voi soveltaa tempuradan ominaisuuksia, lisäämällä pelialueelle tunnelin tai tasapainolautoja, joiden kautta mennään hakemaan porkkanoita. Jokaisen lapsen on tarkoitus hakea yksi porkkana kerrallaan. Peliä on mahdollista soveltaa ryhmälle ja tilalle sopivaksi, esimerkiksi mikäli ryhmässä on lapsia, jotka eivät osaa kävellä, voivat he osallistua leikkiin konttaamalla, jolloin lapsi voi liikuttaa kartoita ja hernepusseja työntämällä. Peliä voi pelata sekä ulkona että sisällä.

Lapsia voi osallistaa jo pelin valmistelussa.

Lapset voivat esimerkiksi järjestellä hernepusseja tai kartioita pelialueelle. Erilaisilla välineillä on mahdollista saada liikuntaleikistä lasten ikä- ja kehitystason mukainen.

LIIKUNTALEIKKI

Ruutuun-hips!

Ruutuun-hips! -leikissä tarvitaan erilaisia kuvia, jotka voivat olla eläimiä, värejä tai muotoja, jotka voidaan esimerkiksi ripustaa seinille tai laittaa lattialle. Aikuinen toimii pelissä ohjaajana, joka kertoo lapsille mihin ruutuun lapset menevät sanomalla ”ruutuun koira, hips!”, jolloin lapset etsivät ruudun, jossa on koiran kuva ja menevät sen luokse. Myös lapset voivat toimia ohjaajan roolissa halutessaan. Leikkiä voi muokata tekemällä erilaisia ruutuja ja lapset voi osallistaa tähän mukaan tekemällä ruudut esimerkiksi värityskuvista. Leikki mahdollistaa myös sanojen ja niiden merkityksen oppimista, kuten värien. (Leikkipankki b.)

TEORIAA

Liikuntaleikkien avulla lasten motoriset perustaidot, kuten kävely ja juokseminen kehittyvät (Sääkslahti 2018). Kun lapsi oppii liikkumaan omatoimisesti paikasta toiseen, osallisuus kasvaa. Liikkumisen ansiosta lapsi pystyy itse päättämään esimerkiksi leikkipaikan ja osallistumaan erilaisiin leikkeihin aktiivisemmin. Yhdessä tekeminen tukee lasten osallisuutta, joten on tärkeää, että kasvattaja heittäytyy leikkeihin mukaan ja näyttää omalla toiminnallaan esimerkkiä lapsille (Remes 2020).

1–2-vuotias kävelemään oppinut lapsi on saanut kätensä vapaaksi ja voi käyttää niitä erilaisten esineiden ja välineiden liikuttamiseen ja siirtämiseen. Tämän vuoksi lapset tykkäävät lelujen ja esineiden työntämisestä, vetämisestä, heittämisestä tai keräämisestä ja kasaamisesta. (Sääkslahti 2018.)

Motoristen taitojen kehittyminen tukee lapsen terveyden, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn kehittymistä (Remes 2020). Motoristen taitojen kehittymisellä on kokonaisvaltainen vaikutus, jonka takia niiden kehittymistä on tärkeä tukea varhaiskasvatuksessa. Leikit ja pelit ovat oiva keino kehittää lapsen motorisia taitoja, sillä lapset innostuvat helposti erilaisista leikeistä ja peleistä ja taitojen kehittyminen tapahtuu huomaamattomasti. (Opetushallitus 2022, 90.)

Eläinlääkäri

ROOLILEIKKI

Roolileikki toteutetaan aikuisen ohjaamana. Välineiksi tähän roolileikkiin tarvitaan pehmoleluja ja lääkärin tarvikkeet. Leikin alussa lapsille jaetaan roolit. Rooleja voivat olla esimerkiksi eläinlääkäri tai lemmikin omistaja. Rooleja voi halutessaan keksiä enemmän. Roolileikki voi eläinlääkärileikin sijasta olla jokin muu leikki, johon pystyy keksimään roolit kaikille lapsille.

TEORIAA

Roolileikissä leluilla tai lapsella itsellään on jokin rooli leikin aikana, mikä edistää leikin jatkuvuutta. Roolileikkiin kuuluu esittämisen lisäksi myös jokin motiivi ja leikissä on aina juoni, jonka mukaan leikki etenee. Roolileikkien esiintyvyys on hyvin vähäistä alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Roolileikkiä esiintyy päiväkotipäivän aikana leikityistä leikeistä ainoastaan 6,9 %, mutta roolileikkien avulla syntyy paljon oppimisprosesseja. Muihin leikkeihin verrattuna roolileikin aikana syntyi jopa 24,8 % lasten syvimmistä oppimisprosesseista. Roolileikit ovat pienen lapsen kehityksen näkökulmasta merkittäviä (Leikkipäivä.fi).

Kuvaetsintä

ULKOLEIKKI

Lasten on tarkoitus etsiä piha-alueelle piilotettuja eläinaiheisia kuvakortteja. Kun aikuinen antaa luvan lapset saavat lähteä etsimään kortteja. Kortin löydettyä lapsi tuo sen aikuiselle. Koska leikki on suunniteltu ulkona toteutettavaksi, kannattaa kuvakortit laminoida. Kuvanetsintä leikkiä voi soveltaa esimerkiksi metsäretkien yhteydessä. Kuvakortteja voi sijoittaa eri tasoihin, esimerkiksi pienen kannon päälle, jolloin lapset kiipeävät hakemaan sitä. Kuvakorttien paikoilla voi määritellä leikin haastavuutta sijoittamalla niitä helppoihin tai vaikeisiin paikkoihin. Kuvakortteja on 13. Leikissä ei ole pakko käyttää kaikkia kortteja, vaan aikuinen voi valita niistä sopivan määrän. Leikkiä voi leikkiä useasti ja kuvien vaihtelulla voidaan säilyttää lasten mielenkiinto. Kuvakortit ovat liitteenä.

TEORIAA

Kuvanetsinnässä lapset saavat olla osallisena koko leikin ajan, sillä lapset saavat etsiä kuvia itsenäisesti. Pienimpien lasten kanssa aikuinen voi auttaa kuvien etsimisessä ja kulkea vaikka käsikädessä lapsen kanssa. Vaikka aikuinen on kädestä pitäen auttamassa lasta, toteutuu lapsen osallisuus, sillä hän pääsee oman ikätasonsa mukaisesti osallistumaan tekemiseen. Keskeistä kaikissa leikeissä on, että huomioidaan lapsen ikä- ja kehitystaso sekä tuetaan osallisuutta sen mukaisesti. Kun kuvakortti löydetään, voidaan yhdessä harjoitella eläinten nimeämistä ja pohtia, miten kyseinen eläin äänтелеe.

Kuvanetsintä tukee lapsen monilukutaitoa, sillä kuvien tulkitseminen on yksi monilukutaidon ominaispiirre. Varhaiskasvatuksessa tulee tukea lapsen monilukutaitoa, koska sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaitoon sisältyy erilaisia lukutaitoa, kuten kuvanlukutaito. (Opetushallitus 2022, 28.)

LÄHTEET

Ahonen, L. & Roos, P. 2021. Untuvikot. Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 24.9.2023.

Fröbelin Palikat 2017. Fröbelin Palikat – Bussilaulu. YouTube-video. Viitattu 25.2.2024.

Leikkipankki a. Puput porkkanavarkaisissa. Viitattu 10.1.2024.

Leikkipankki b. Ruutuun-Hips! Viitattu 5.3.2024.

Leikkipäivä.fi. 1–3-vuotiaiden lasten esineleikit, roolileikit ja sääntöleikit. Viitattu 10.3.2024.

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatuksensuunnitelman perusteet 2022. Viitattu 25.9.2023.

Remes, S. 2020. Lasten fyysinen aktiivisuus ja osallisuus sen suunnitteluun. Hämeen ammattikorkeakoulu. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Viitattu 5.3.2024.

Routi, M. 2017. Lasten osallisuuden haasteet varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 25.9.2023.

Siina & Taikaradio -orkesteri 2019. Siinan TaikaStudio, 20. Pikku jäno nukkuu (20/22). Youtube. Viitattu 7.1.2024.

Sääkslahti, A. 2018. Liikunta varhaiskasvatuksessa. E-kirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 5.3.2024.

LIITE 2. Kuvakortit

